

POLICY BRIEF 6

OKAN-ONDERWIJS:

NAAR EEN VLOTTERE MANIER VAN IN- EN
DOORSTROMEN

Deze Policy Brief is relevant voor:

- Steden, Gemeenten en het VVSG
- Middelbare scholen die regulier en/of OKAN-onderwijs aanbieden
- Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming

REFUFAM onderzoekt het **effect van overheidsbeleid op de integratietrajecten van vluchtelinggezinnen**. Deze *policy briefs* zijn gebaseerd op interviews en groeps gesprekken met 98 leden van vluchtelinggezinnen en met 99 praktijkwerkers uit de eerste en tweede lijn. Onder *vluchtelinggezinnen* begrijpen we gezinnen waarin tenminste één persoon internationale bescherming geniet, als erkend vluchteling of onder subsidiaire bescherming.

SAMENVATTING

Net als andere nieuwkomers tussen 12 en 18 jaar zijn jonge personen met internationale bescherming (IB) die in Vlaanderen verblijven verplicht om zich in te schrijven voor OKAN-onderwijs¹ - *Onthaalklassen voor Anderstalige Nieuwkomers*. In lijn met eerdere studies toont ons onderzoek aan **dat het pad naar OKAN-onderwijs en het doorstromen naar het reguliere onderwijs en de**

arbeidsmarkt bezaaid is met hindernissen. Dit heeft een aanzienlijke impact op verschillende aspecten van hun integratietraject: het leidt tot een gevoel van tijdverlies voor leerlingen, tot lagere opleidingsniveaus en tot beperktere kansen op de arbeidsmarkt. Deze policy brief spreekt tot **meerdere ambities van het nieuwe Vlaamse regeerakkoord**:² gelijke kansen creëren om bij te dragen tot een welvarend Vlaanderen, met ondersteuning waar nodig; kinderen en jongeren centraal stellen in het Vlaamse beleid; en gepaste ondersteuning bieden aan elk individu die zijn talenten (verder) wil ontwikkelen.

In deze beleidsnota formuleren we **aanbevelingen** die relevant zijn voor zowel personen met internationale bescherming tussen 12 en 18 jaar als andere jonge nieuwkomers. Deze aanbevelingen omvatten onder andere: een **verlenging van de 'proefperiode' van 35 dagen** voor voormalige OKAN-leerlingen in het reguliere onderwijs; een **gecentraliseerde databank** voor de wachtlijsten van OKAN-scholen; en het **faciliteren van flexibele leertrajecten**.

BELEID

In Vlaanderen is de inschrijving in het OKAN-onderwijs verplicht voor jonge nieuwkomers vanaf de zestigste dag van hun aanwezigheid in België.³ Inschrijving is mogelijk gedurende het hele schooljaar, hoewel het - vooral tegen het einde van het schooljaar - mogelijk is dat kinderen op een wachtlijst worden geplaatst als scholen hun maximale capaciteit hebben bereikt.

In het secundair onderwijs is het (gemiddeld) eenjarige OKAN-programma gericht op het aanleren van het Nederlands en de integratie van de leerlingen in het reguliere onderwijs en de Vlaamse samenleving in bredere zin. Hoewel dit de OKAN-leerlingen enerzijds in staat stelt om de taal te leren in een comfortabele en veilige omgeving,

¹ De term 'OKAN-onderwijs' binnen een beleidscontext verwijst naar zowel het eenjarige onderwijsprogramma als de ondersteunende structuren en begeleiding bij de overgang naar regulier onderwijs.

² Vlaamse Regering, [Vlaams Regeerakkoord 2024-2029](#), p.4.

³ Art. 1 §7, wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht.

leidt deze aanpak in de praktijk vaak tot segregatie, waarbij OKAN-klassen plaatsvinden in aparte klaslokalen, soms in een aparte vleugel of zelfs in een apart gebouw.⁴

Voor inschrijving bij OKAN in het voortgezet onderwijs moet een student aan de volgende criteria voldoen:

1. Verblijf van maximaal 1 jaar in België;
2. Tussen 12 en 18 jaar oud;
3. Niet-moedertaalspreker van het Nederlands;
4. Onvoldoende beheersing van het Nederlands om reguliere lessen te volgen;
5. Maximaal 9 maanden ingeschreven zijn in Nederlandstalig onderwijs.

OKAN-scholen kunnen een uitzondering maken op vereisten 1, 2⁵ en 5.

Eerder onderzoek heeft aangetoond dat veel OKAN-studenten **moeilijkheden ondervinden bij zowel het instromen in OKAN-onderwijs als in het doorstromen naar regulier onderwijs en de arbeidsmarkt**.⁶ Dit heeft wellicht een **negatief, vertragend effect op andere delen van hun integratietraject**. Het is bekend dat voormalige OKAN-studenten vaak naar beroepsgerichte onderwijstrajecten worden geleid, zelfs als ze de capaciteit hebben om meer geavanceerde onderwijstrajecten te volgen.⁷ Deze ontwikkelingen hebben duidelijk gevolgen voor hun toekomstige kansen op de arbeidsmarkt.

BEVINDINGEN

1. Instroom in Secundair Okan-Onderwijs

Hoe scholen hun OKAN-klassen in het secundair onderwijs organiseren is niet wettelijk voorgeschreven. Sommige

⁴ Kemper, R. et al. (2022) Separating newcomers : pragmatism or ideology? Schools' responses to newly arrived migrants in Flanders. Int. Journal of Inclusive Education, 26(6), 622-641.

⁵ Uitzonderingen op deze vereiste zijn tijdelijk beperkt (zie paragraaf 2.1.2.2., Omzendbrief SO 75, Onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers in het voltijds gewoon secundair onderwijs (20.04.2024).

scholen delen hun klassen in op leeftijd, terwijl andere dat doen op basis van het onderwijs- en/of taalniveau van de leerlingen. Dit leidt tot problemen wanneer scholen gebruik maken van een **wachtlijst** wanneer de maximale capaciteit van OKAN-leerlingen is bereikt.

Omdat er wettelijk geen instructies zijn over hoe de studenten in de verschillende klassen worden ingedeeld, worden de wachtlijsten weggewerkt op basis van de volgorde van inschrijving op de wachtlijst; wie bovenaan de wachtlijst staat wordt als eerst een vrijgekomen plaats toegewezen.

Als klassen op scholen georganiseerd zijn op basis van opleiding en/of taalniveau, is het bijgevolg mogelijk dat wanneer er een plaats vrijkomt in het OKAN-programma, dit niet in de klas is die het meest geschikt is voor de eerste persoon op de wachtlijst. Er komt bijvoorbeeld een plek vrij in een meer gevorderde klas, terwijl de eerste student op de wachtlijst idealiter in een klas met beginnersniveau geplaatst zou moeten worden. Zoals een OKAN-coördinator uitlegt:

Stel je voor dat een leerling verhuist, die in een meer gevorderde klas zat, dan komt er een plek vrij voor een nieuwe leerling in deze gevorderde klas. Maar dan hebben we geen plek voor een leerling met een beginnersniveau. Zie je, dat maakt het moeilijk.
(OKAN-coördinator, 16.04.24)

Het huidige 'capaciteitssysteem' staat niet toe om aan te geven dat er plekken beschikbaar zijn in gevorderde klassen, maar niet in beginnersklassen. De school kan alleen aangeven of ze 'vol' zitten of niet. En het gebruik van de (informele) wachtlijsten die scholen gebruiken volgt daarom dezelfde logica. Maar als er een plek vrijkomt, zit die misschien niet in de 'juiste' klas. De huidige manier van organiseren leidt dus tot een **inefficiënt gebruik van**

⁶ Emery, L., 'De organisatie van OKAN-onderwijs wordt gekoloniseerd door de logica van het regulier onderwijs', Welwijs, 32(1), 2021; Taalunie, 'OKAN/ISK en daarna; aanbevelingen voor de doorstroom van nieuwkomersleerlingen naar het vervolgonderwijs in Nederland en Vlaanderen', 2023.

⁷ Taalunie, 2023, (n6).

middelen in gevallen waar scholen werken met een wachtlijst, terwijl ze hun klassen organiseren op basis van opleiding en/of taalniveau.

Bovendien ontbreekt het vooral in grotere steden aan een gecentraliseerde databank met wachtlijsten van OKAN-scholen.⁸ Op dit moment kunnen jonge nieuwkomers op meerdere wachtlijsten staan die **niet gesynchroniseerd** worden wanneer leerlingen een plek vinden.⁹ De beperkte beschikbaarheid van plekken in sommige regio's en steden in het voortgezet onderwijs van OKAN kan betekenen dat **grotere gezinnen hun kinderen op verschillende scholen in de buurt laten inschrijven voor OKAN-programma's**, wat ingewikkelde praktische problemen kan opleveren – zie ook onze Policy Brief 5 over Wonen.

Tenslotte kan instromen in OKAN moeilijk zijn omdat het programma alleen beschikbaar is als **voltijds studieprogramma met weinig flexibiliteit**, terwijl dit niet altijd de beste regeling is voor de leerling in kwestie. Zoals een expert uitlegt, is dit systeem **slecht aangepast aan de leefwereld van veel jonge nieuwkomers**:

Het onderwijssysteem voor jonge nieuwkomers [is] niet erg flexibel: er wordt een fulltime onderwijsprogramma aangeboden en op het moment dat je een halve dag mist, krijg je een B-code, en na zoveel B-codes wordt je schooltoeslag stopgezet. Dat is allemaal behoorlijk repressief. Terwijl de vraag of deze jongeren klaar zijn voor voltijds onderwijs niet vaak gesteld wordt. [...] Je bent 14 jaar, je bent nog nooit naar school geweest en je komt hier aan en je moet van maandag tot vrijdag, van 9 tot 16 uur naar school, er zijn jongeren die dat niet kunnen.

(Maatschappelijk werker collectief asielcentrum voor alleenstaande minderjarigen, 19.01.2023)

Sommige jonge nieuwkomers kunnen er de voorkeur aan geven om hun OKAN-lessen te **combineren met (deeltijds)**

werk, of - door hun vooruitgang in bepaalde vakken - **bepaalde vakken al in het reguliere onderwijs te volgen.** Anderen hebben wel baat bij een voltijds OKAN-programma, omdat het hen dagelijkse activiteiten en sociale contacten biedt. Als gevolg van de diversiteit van de leerlingprofielen en hun behoeften **zou een grotere flexibiliteit van het OKAN-programma hun leer- en ontwikkelingskansen verbeteren, zowel binnen als buiten de schoolcontext.** Meer kansen voor **Duaal Leren** zou dan ook ten goede komen aan zowel jonge nieuwkomers als aan de bredere samenleving.

2. Doorstromen naar Regulier Onderwijs

Wanneer studenten het OKAN-programma verlaten en doorstromen naar het regulier secundair onderwijs, geeft de OKAN-school advies over het onderwijstraject dat de student zou moeten volgen. De student kan kiezen om dat advies wel of niet op te volgen. **Na een proefperiode van 35 dagen** kan de nieuwe middelbare school beslissen of de student wel of niet verder mag gaan in het traject en programma dat de student gekozen heeft.¹⁰ In een speciale vergadering wordt samen met de 'vervolgsschoolcoach' beslist over de eventuele voortzetting van dit traject. Na deze periode van 35 dagen kan de leerling worden overgeplaatst naar een ander traject en/of programma, als de nieuwe school dit nodig acht. **In de praktijk is 35 dagen een korte periode om de capaciteiten van een jonge nieuwkomer juist in te schatten.** Zoals een OKAN-coördinator aangeeft:

Ik denk niet dat dat juist is, want ik denk dat 35 dagen niet genoeg is, vooral als studenten introvert zijn, omdat je na 35 dagen niet kunt weten of iemand het kan of niet. [...] Terwijl we ze een jaar hebben gezien en op basis daarvan [advies] hebben gegeven. [...] Ik zeg altijd tegen

⁸ Zie ook Kinderrechtencommissariaat, [Capaciteitstekort in OKAN: houd de vinger aan de pols - Advies](#), 2022-2023/12, 2023.

⁹ Dit systeem maakt het ook onmogelijk om een algemeen inzicht te hebben in het aantal kinderen dat wacht op inschrijving in het OKAN-onderwijs in Vlaanderen.

¹⁰ Deel 9, Omzendbrief SO 64, Structuur en organisatie van het voltijds secundair onderwijs (25.06.1999).

'vervolgsschoolcoaches' om te proberen het te rekken tot [het einde van het eerste trimester], geef studenten drie maanden de tijd, en als het niet goed gaat met de examens rond de kerst, dan begrijp ik dat [de nieuwe school] de student misschien naar een lager niveau wil verplaatsen.
(OKAN-coördinator, 01.03.24)

Het verlengen van deze proefperiode zou scholen en vervolgschoolcoaches beter in staat stellen om de capaciteiten van studenten beter in te schatten. Dat zou de kans vergroten dat jonge nieuwkomers hun volle potentieel benutten.

3. Wannier Okan-Studenten Meerderjarig Worden

Voor OKAN-leerlingen die meerderjarig worden, is er **geen systematische structuur voorzien** die toelaat om onderwijs of opleidingen te combineren met werk. Nochtans zien OKAN-leerlingen die meerderjarig worden zich vaak genoodzaakt om een inkomen te zoeken. In de woorden van een OKAN-coördinator:

Ik heb nu bijvoorbeeld een student die werk moet zoeken. Hij komt ook naar school, af en toe, hij is vaak afwezig. Hij is net 18 geworden, maar hij zegt tegen mij: "Ja, juf, ik moet gaan werken want ik moet alles zelf betalen". En ja, dat is moeilijk. Ik denk niet dat hij niet naar school wil komen, want hij is een gemotiveerde leerling. Hij heeft letterlijk gezegd dat hij wel naar school wil komen, maar dat hij ook geld nodig heeft...¹¹
(OKAN-coördinator, 26.10.2023)

Zoals dit citaat illustreert, **vormen de financiële problemen een grote uitdaging voor niet-begeleide minderjarigen die 18 worden tijdens het OKAN-onderwijs**. Ze worden onderworpen aan bijkomende vereisten om financiële steun

¹¹ De kosten om gezinshereniging te regelen kunnen bijvoorbeeld een aanzienlijke financiële last vormen, zie: Debruyne, P., 'Gezinshereniging onder druk; transnationaal sociaal werk', Mammoet, 2024.

¹² Emery, L. (2022). New to the game : a system analysis of the orientation process of newly arrived migrant students in Flemish secondary education. Free University Brussels. Faculty of Social Sciences & Solvay Business

te blijven ontvangen, terwijl gepaste ondersteuning en advies net tijdens deze periode ontbreekt. Financiële motieven (bv. om gezinsherenigingsprocedures te financieren) zullen waarschijnlijk van invloed zijn op hun beslissing om werk te zoeken in plaats van hun (secundair) onderwijs voort te zetten of af te maken. Dit zorgt ervoor dat jonge nieuwkomers hun opleiding vaak vroegtijdig moeten stopzetten, wat leidt tot gemiste kansen voor de nieuwkomer en een verlies aan menselijk kapitaal voor de Vlaamse arbeidsmarkt.

INNOVATIEVE PRAKTIJEN

Verschillende Vlaamse basis- en middelbare scholen hanteren **flexibele leertrajecten** die leerlingen toestaan om op hun eigen tempo hun leerpotentieel waar te maken. Daarmee stappen ze af van de zogenaamde 'grammatica van het onderwijs'¹², die ervan uitgaat dat kinderen in dezelfde leeftijdsgroep op dezelfde manier leren en zich in hetzelfde tempo ontwikkelen. Voor jonge nieuwkomers die doorstromen naar het regulier secundair onderwijs zouden zulke flexibele leertrajecten de kans vergroten dat zij hun volledige potentieel benutten in het onderwijs en op de arbeidsmarkt.¹³

Sommige scholen en organisaties experimenteren reeds met flexibele leertrajecten **voor jonge nieuwkomers met weinig tot geen onderwijservaring**. In Brussel laten initiatieven zoals [Villa Veerkracht](#) en [La Petite Ecole](#) kinderen toe om op hun eigen tempo te wennen aan de structuur van de schoolomgeving door middel van een gepersonaliseerd traject. Dit helpt deze jonge nieuwkomers om hun weg te vinden in het Belgische schoolsysteem.

School ; Ghent University. Faculty of Arts and Philosophy, Brussels, Belgium ; Ghent, Belgium.

¹³ Voor meer informatie over flexibele leerwegen, zie: Vandecandelaere, M., 'Flexibele leerwegen voor meertalige nieuwkomers', Lannoo Campus, Leuven, 2020.

In Gent biedt '[OriëntatieWerkt](#)' jonge nieuwkomers tussen 18 en 28 jaar de kans om een voltijds, eenjarig programma te volgen om hun Nederlandse taal en andere vaardigheden verder te ontwikkelen, en om verschillende beroepen te verkennen. Om te garanderen dat deze studenten effectief kunnen inzetten op hun onderwijs, vergoedt het programma zowel kinderopvang als reiskosten.¹⁴

Ook **BENO**, Basiseducatie na OKAN, biedt studenten tussen de 17 en 23 jaar een oriëntatiejaar indien het gevolgde OKAN onderwijs hen nog niet voldoende kennis en vaardigheden heeft gegeven om de volgende stap te maken richting een professionele carrière. Het programma richt zich op zowel competentie versterking alsook kennismaking met de verschillende beroepsopleidingen, zodat studenten kunnen ontdekken waar hun interesses en talenten liggen. BENO trajecten worden georganiseerd in verschillende Vlaamse steden.¹⁵

BELEIDSAANBEVELINGEN

Voor middelbare scholen¹⁶, steden en gemeenten:

- Gebruik de mogelijkheid om **flexibele leertrajecten toe te passen**, zoals uitgelegd in *omzendbrief SO/2024/02*¹⁷, om studenten de kans te geven zich te ontwikkelen en te leren in hun eigen tempo¹⁸, zoals aangemoedigd in het Vlaamse Regeerakkoord.¹⁹
- **Faciliteer flexibele leertrajecten naar het volwassenenonderwijs en de arbeidsmarkt** voor leerlingen die 18 worden tijdens of kort na het OKAN-jaar, zoals gefaciliteerd door het Vlaams Regeerakkoord.

20

- **Stimuleer uitwisseling en samenwerking** tussen scholen, scholengemeenschappen en andere actoren die werken ex-OKAN leerlingen zoals Ligo, CVO, VDAB en AGII.

Voor de Vlaamse Overheid, in het bijzonder het Ministerie van Onderwijs en Vorming:

- Ontwikkel een **schooloverstijgende databank die de wachtlijsten van de OKAN scholen** combineert en reguleert, zodat er inzicht is in het aantal OKAN-studenten dat op hun inschrijving wacht.²¹
- Stimuleer en ondersteun scholen om flexibele leertrajecten aan te bieden aan ex-OKAN-leerlingen. Vaardig een **nieuwe omzendbrief uit die de proefperiode van 35 kalenderdagen om te beslissen over het onderwijstraject van ex-OKAN leerlingen aanzienlijk verlengt**, zoals nu is bepaald door paragraaf 9 van omzendbrief SO 64.
- **Zorg ervoor dat inschrijven in de "flexibelere"**²² **duale leersystemen gedurende het hele schooljaar mogelijk is, en maak deze toegankelijk voor oud-OKAN-studenten door de inschrijvingsvereisten te verlagen.**²³ Zo kan dit programma optimaal ingezet worden voor jonge nieuwkomers.
- **Zorg ervoor dat leertrajecten en opleidingen voor jongeren die de overstap naar de arbeidsmarkt willen maken duurzaam zijn**, wat betekent dat ze aansluiten bij de talenten en interesses van het individu – zie ook onze policy brief 7 over Duurzame Tewerkstelling.
- **Neem praktische obstakels weg** die meerderjarige studenten ervan kunnen weerhouden om hun opleiding

¹⁵ Zie bijvoorbeeld [BENO Oostende](#).

¹⁶ Afhankelijk van de lokale context kan deze rol ook worden overgenomen door andere lokale actoren zoals het LOP.

¹⁷ Omzendbrief SO/2024.02, "Flexibilisering in het secundair onderwijs, 20 augustus 2024.

¹⁸ Voor meer informatie over flexibele leerwegen, zie: Vandecandelaere, M., 'Flexibele leerwegen voor meertalige nieuwkomers', Lannoo Campus, Leuven, 2020.

¹⁹ Vlaamse Regering, [Vlaams Regeerakkoord 2024-2029](#), p.140.

²⁰ Vlaamse Regering, [Vlaams Regeerakkoord 2024-2029](#), p.148.

²¹ Zie ook Kinderrechtencommissariaat, [Capaciteitstekort in OKAN: houd de vinger aan de pols - Advies](#), 2022-2023/12, 2023.

²² Vlaamse Regering, [Vlaams Regeerakkoord 2024-2029](#), p.148.

²³ Zie onder andere Omzendbrief SO/2019/01, 'Duaal leren en de aanloopfase', 13 maart 2019.

voort te zetten door te voorzien in financiering voor uitgaven zoals vervoer en kinderopvang.

VERDER LEZEN?

- Emery, L. (2021), 'De organisatie van OKAN-onderwijs wordt gekoloniseerd door de logica van het regulier onderwijs', *Welwijs*, 32(1).
- Seynhaeve, S., Vanbuel, M., Kavadias, D., & Deygers, B. (2024), 'Equitable education for migrant students? Investigating the educational success of newly arrived migrants in Flanders'. *Frontiers in Education*, 9.
- Vlaamse Onderwijsraad (2018), *Onderwijs voor vluchtelingen: warm onthaal, vlotte leerloopbaan en duurzaam toekomstperspectief*.

AUTEURS

Roos-Marie van den Bogaard, Onderzoeker
Roosmarie.vandenbogaard@ugent.be

Dr. Mieke Groeninck, Onderzoeker
Mieke.groeninck@odisee.be

Dr. Floor Verhaeghe, Promotor
Floor.verhaeghe@ugent.be

Dr. Giacomo Orsini, Coördinator
Giacomo.orsini@ugent.be

Prof. Robin Vandevordt, Hoofdpromotor
Robin.vandevordt@ugent.be

Met dank aan alle gesprekspartners en andere experts om hun inzichten met ons te delen

www.REFUFAM.be